

נהנה ממנו (ב) שלא יאמר וכשלא יהנו יהפוך לשנוא לו ויש כשיעשה לו טובות הרבה ואם פעם אחת יעשה לו דבר מועט שאין מקובל לו שישכח כל הטובות בשביל דבר מועט ולא יחויק לו טובה וכל מי שאינו מחויק טובה למי שעושה לו טובה כגון שלא כפניו לא יכרך את הקביה שוימן לו מה שזה נותן לו (ג). ועל כל אלה נאמר (ישעיה כז יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו.

תתנוד. (ג) אם רעב שונאך האכילהו לחם אבל אם היה צר עין מכל עניים שלא נתן ולא ההנה לשום אדם מממונו ונס נזול את העולם עליו נאמר (תהלים קט יב) ואל יהי חונן ליתומיו וכל שכן עליו.

תתנה. אם כסף תלוה את עמי (שמות כב כד) כיון שהתורה חייבתו להלות למה אמר אם כסף תלוה (א) אם משמע רשות אלא רמאי אחד שלא יפרע ויש לו הרבה ועושה עצמו עני או אין לו כסף ויש לו לחם והוא רוצה לעשות סחורה ואינו נותן לבניו לאכול או אם רוצה לשתות ואין לבניו לאכול או ישכיר זונה או ירויה בעולה מושב שיתנו לו הלחם המאכל ואל ילכו לו אע"פ שיתבייש שבכל שבוע ושבוע יתנו לו כיון שאינו הנון יתבייש ואם הוא אינו הנון וילוו לו או יתנו לו יפור או יוציא שלא יבא לתקנת ביתו ואשתו הנונה יתנו ליד אשתו או ליד בני ביתו ההגונים.

תתנו. אם כסף תלוה את עמי ואם יודע בו אפילו כשיהיה לו לא יפרע אינו מחויב להלוות לו ואם יהיה לו לא יפרע אלא בקטנות או כשיהיה לו לא יפרע אלא צריך לחזור כמה חדשים אחריו ליפרע ממנו הרי עליו נאמר (א) שב לביש לא תעביר לכך כתיב אם כסף תלוה את רשות (ב) ופעמים טובה (שם כ כב) (ג) אם מוכח אבנים תעשה לי לפי שפעמים הותרו הבמות הוצרך לומר אם (ד) ויקרא ב יד) ואם תקריב מנחת ביכורים (ה) על שנים מעברים.

ענייני צדקה.

תתנו. (ג) אדם צדיק וצריך לצדקה שתתן לו ואם רשע וזולל וסובא עומד ואינך יכול לתת אלא לאחד מהם והנה הרשע אומר אם לא תתן לו ישתמר או יעשה עבירה אחרת ולא רציתה תן לצדיק (א) והרשע ילך לניהינם אבל אם בא

(ה) ע"כ סי' תמ"ג. (ג) סמל"ב. (ג) ע"כ.

סי' רנ"ג סי'. (ג) שתי תיבות אלו יש למחוק או צ"ל: שלא יאמרו לו ר"ל שלא יאמרו לתנותן כי המקבל דבר עליו רעה.

תתנה. מכילתא משפטים מסכת דכספא פ"ט: ר' ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מזה אם כסף תלוה ואולי כונת רבנו למה אמרת תורה "אם" אחרי כי הוא חובה הלא "אם" משמע רשות.

תתנו. (ב) קהלת רבה פסוק ויתרון ארץ ילקוט שם רמז תתקע"ב מדרש רבה ויקרא פרשה כ"ב במדבר רבה פרשה י"ד. (ג) אולי צריך ומשמע. (ג) מכילתא יתרו מסכת דבחדש פרשה י"א. (ד) שם שם. (ה) אין לו מובן ואולי כונת רבנו כי אמרו במנחות ס"ה ב' שאם תקריב מנחת בכורים במנחת העומר הכתוב מדבר ואמרו בסנהדרין י"א ב' כי על שלשה דברים מעברין את השנה ואחד מהם על אביב ויעניש רש"י ד"ה על האביב: ואית דמפרשי לפי שאין להם סחוכן להקריב העומר לכן רבנו משמיענו שבשביל זה אמרת התורה אם משמיע גם רשות ללמדנו שלא לעבר השנה בשביל העומר בלבד רק על שנים מעברין כמו שאמרו בסנהדרין שם על שנים מהם מעברין ועל אחד אין מעברין.

תתנו. (ה) יעוין ט"ז יו"ד סי' של"ד סק"א.

לעשות רציחה כדי לפדות הנקי שלא יהא נרצח הן לו וזהו (משלי יג כג) רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט.

תתנת. ב) אחד היה אומר תנו לי אני עני ואומרים עליו שיש לו ועשה עצמו חולה ואמר לחון לברכנו שיתרפא אמר החכם כיון שהוא אומר חולה הוא וצריך לברכנו כן יהיה לא היו ימים מועטים ולקה בייסורים גדולים.

תתנמ. ב) (א) הרי אמרו מי שאינו צריך לבריות ולוקח מהן צדקה לא יצא מן העולם עד שיצטרך.

תתס. ב) ומעשה באיש אחד שהיה תלמיד חכם ולא היה צריך לבריות והיה הולך ואומר תנו לי כי אני צריך ולא היה נהנה שוה פרוטה מה שנותנין

לו כי היה נותן לעניים צדיקים וכשהיו אותם עניים הולכים ומבקשים שיהיו נותנים להם לא היו חוששים עליהם וכשהיה [ע"ב] תלמיד חכם אומר הרי עניים תנו לי שאתן להם לא נתנו והלך זה והיה אומר תנו לי כי אני צריך והיו נותנים לו ונותן לעניים ואומר מוטב שאומר שאני חסר ואבייש את עצמי כדי שאחיה את העניים

מותר לקבל ג) ומה שאמרו שאסור שלוקח לעצמו ואינו צריך. במגילה דירושלמי (א) ר' חייא בר אבא אול לחמץ יהבון ליה פרישין למיפלגיה ליחמי ולארמלתא ונפק

ופלגנין לרבנן מהו שיהא צריך להפריש תחתיהון ר' יעקב בר אחא ר' ייסא ר' לעזר בשם ר' חנינא כל (ב) המעות ישנו אם לא נתנו לנוזרים ואם נתנו לא ישנו הרי למדנו

שאין צדקה אלא במי שנותן לתלמידי חכמים צדיקים שעוסקים לשמה (ג) ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמן הוו פרנסים ויהבן לרב חמא אבוה דר' אושעיא חד דינר

והוא יהיב ליה לאוחרנין ר' זכריה חתניה דר' לוי הוו מלעיון עליו ואומרים דלא צריך והוא נסיב כד דרמין אשכתון דהוה (ד) יהיב מן דיליה לאוחרנין כל זה בירושלמי

שאסור לעשות כן למי שאינו צריך ולוקח אבל העושה פיקוח נפש ומתבייש ואינו נהנה מותר כך מוכיח בתלמוד ירושלמי שאומר ההוא תלמיד חכם שהיה מקבל והיו

הכל מתרעמים עליו אישתכח שהיה נותן לעניים.

תתסא. ג) יש דברים הרבה מרבים הכל זה המגדל עופות יפין לנוי ומה שמוציא עליהן היה לו לתת לעניים.

תתסב. ד) אם יש לאדם בית טוב שאינו מתיירא מן האש מוטב שלא יבנה בית אחר כדי שיהיו בידיו מעות ויעשה צדקה (ה) ולא יבנה אדם בתי

כנסיות אלא אותם פשיטים יתן ליראי ה' העוסקין בתורה לשמה וכן (א) אמר ר' חמא ב"ר חנינא דר' אושעיא כמה בתי כנסיות בנו אבותי אמר לו ר' אושעיא כמה נפשות אבדו אבותיך שלא נתנו אותן מעות לתלמידי חכמים שעסקו בתורה (תהלים

מ"א ב) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'.

תתסג. ו) כתיב (משלי ג ט) כבר את ה' מהונך מהונך ולא כל הונך (א) המבזבז אל יבזבו יותר מחומש.

תתסד. הרי כתיב (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר. מעשה ז) באיש אחד שהיה דל וחסר כל ולא היה רוצה לקבל צדקה אמר

(ב) ט"ם. (ג) ע"כ ק"י ט"ם. (ד) סממ"ג. (ה) סממ"א. (ו) ע"כ ק"י סממ"א. (ז) ככול לקמן ק"י סממ"א ונכנס סממ"א ט"ם. (ח) י"ט.

תתנמ. (א) כתובות ס"ח א' פאה פ"ח מ"ט.

תתס. (א) פ"ג ה"א. (ב) צ"ל: המצות עד שלא ניתנו לנוזרים את רשאי לשנותם משניתנו לנוזרים אין אתה רשאי לשנותם. הרי למדנו כו'. (ג) ירושלמי פאה פ"ח ה"ט ושקלים

פ"ה ה"ו. (ד) צ"ל מפליג ליה לאוחרנין.

תתסב. (א) ירושלמי פאה פ"ח ה"ט שקלים פ"ה ה"ו וע"ש.

תתסג. (א) כתובות ג' א' ויעוין ירושלמי פאה פ"א ה"א.

היאך אקבל הרי אני נוול את העניים אלא הלך ולוה מן בני אדם ונתנו לו על סנת שירויה למחצה ויחזיר להם לזמן פלוני והיה לוה מהרבה בני אדם ולא היה פורע ומלוין לו על אמונת שמים ולא היה פורע ואמר כמה אפרע ואין לי במה לפרוע ועוד הלך ואמר תלו לי אמרו לו (תהלים לו כא) לזה רשע ולא ישלם והוא אמר מושב שאהיה לוה ואם יהיה לי אפרע ולא אקבל מן הצדקה שלא אנוול עניים ואמרו עליו אל תהי צדיק הרבה ועוד שהוא רשע למה לוה והוא יודע שאין לו הצלחה ולא יהיה לו במה לפרוע ומתחלל שם שמים על ידו ונועל דלת בפני לוי ועוד אל תהי צדיק הרבה למה תשומם כשממה בלא דיורין.

תתסה. ב) מי שיש לו בנים ואינו יודע כמה לפרנסם והוא מצווה לפרנסם ואינו רוצה לקבל צדקה הרי הן עניים ורעויים הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא הרי זה עון גדול משהיה לוקח ועליו נאמר (משלי יא יז) ועכר שארו אכורי שנעשה אכור על מי שהיה לו לרהם עליהם הוא אכור.

תתסו. ג) כתיב (שם כב טז) עשק דל להרבות לו נתן לעשיר אך למחסור להרבות לו אסור עשיר שנתן לארים לשליש או לרביע או לחצי לא יאמר (א) כיון שהארים עני אעסוק שיעזוב לו העשיר בדין נמצא שהעשיר יקח מתחת ידו ויתן לאחר (ב) יכול אפילו נתן לעשיר במקומו ולעני במקום רחוק כנון עושרו בארץ ישראל והוא כהוצה לארץ ת"ל אך חלק או עשיר שמבקש שיתנו והוא נתן מה שמקבל לעניים לכך נאמר אך.

תתסז. ג) יש שאין רוצה ליהנות מן הצדקה וחוטא כמו מעשה באחד שהיה משבח את עצמו והיה אומר מעולם לא רציתי ליהנות מן הצדקה אמר לו החכם בעבור כבודך עשית והייתה מכביד על בעל הבית כי אתה נכבד והייתה מעכב עמו והיה לו צער והיה לו בושת לומר לך צא ואתה ידעת וכמה שלחת לפלוני ופלוני תן לי זה ותן לי זה חפץ הרי מושב לך לקחת מן הגבאי ולא היה [דף פ' ד] לך כנול כי כשכבר נתן ביד הגבאי כל מי שצריך ונהנה אינו כגול אבל כל מה שאדם נהנה מן היחיד ואינו חפצו כאילו אוכל מן הגול.

תתסה. ה) כשאדם נצרך לבריות אם יכול לעשות שיתנו לו הקהלות שבכל עיר ועיר אל יאמר ליחידים לבקש כי מה שנותנים לו מן הכיס לא יכאב הלב על זה אבל מה שנותן היחיד שמא צעור על הדבר שמוציא מידו פשוט וכמוציא דמו הוא (א) ורבה שהיה מעשה ודוחק שיתן אותו האיש היה עשיר אבל האדם עצמו לא יתכן שיעשה ולאחר שפסקו לא ימריח יותר אבל קודם לכן יניד עניו ורליתו.

תתסמ. א) מנבת פורים לפורים מנבת העיר לאותה העיר אין מרקדקין במנבת פורים אבל לוקחים את העגלים שוחטין ואוכלים והמתור (ב) לא יפול לכיס של צדקה ר' אלעזר אומר מנבת פורים אל יעשה מהם עני רצועה לסנדלו ר' (ה) תתסמ"ד. (ג) תתסמ"ה. (ד) נסמן נטעום כי נאנמם טוס דף ט"ה. (ה) ט"ט.

תתסו. (ה) דבריו צריכים תיקון ואולי ר"ל שישתדל שהארים יקח מעט פחות מאת העשיר כדי שאותו הסך יתן העשיר לעני אחר הרי זה אסור. (ג) ר"ל יכול אם אין עניים במקומו אסור ג"כ ליתן לעשיר ת"ל אך חלק. וכן עשיר שמבקש לתת לו והוא יחלקם לעניים ג"כ מותר. ועל מה שכתב רבנו עשיר שבארץ ישראל יענין ספרי ראה פסקא קמ"ז.

תתסה. (ה) כבא בתרא ח' ב'.

תתסמ. (ה) תוספתא מגלה פ"א מובא בבא מציעא ע"ח ב'. (ג) כן הוא בתוספתא כ"י ערפוט אבל בבבלי ב"מ שם הגירסא יפול לכיס של צדקה ותיבת אל ליתא כן בתוספתא בדפוסים הישנים ליתא מלת אל, ונראה מכל הפוסקים (יענין טור סימן תרצ"ד) כי הוא טעות בכ"י

מאיר אומר הלזה מעות לחבירו ליקח בהם פירות (ג) אסור מפני שנוגב דעת המלוה (ד) ר' אלעזר משום ר' מאיר אומר הלזה מעות לחבירו ליקח בהם פירות אסור מפני שנוגב דעת המלוה (ה) ר' אלעזר משום ר' מאיר אומר הלזה מעות לחבירו ליקח בהן חלוק לא יקח שלית שלית לא יקח בהן חלוק מפני שנוגב דעת המלוה.

תתע. כשרואין הקהל שנכנסין אורחים בבית יהודי טוב מפני שהיה עשיר והיה מכנים אורחים ונכנסין תדיר אצלו בבית ואחר כך ירד מנכסיו ואעפ"כ

אין האורחים נמנעין מליכנס בביתו חייבין טובי העיר לומר לו בחשאי אנו יודעין לך שאין לך כל כך שתוכל לפרנס האורחין וכיון שהן רגילין לבא אליך קח מן הצדקה תאכלם ותשקם אם יבאו אורחים לידו שיכול לומר משל ציבור הוא כרי שלא יחזיקו לו טובה (א) ואם כך האורחים שאם ידעו שמשל ציבור מפרנס אותם ישירחו אותו ולא יצאו מביתו מהרה אבל כשהיו סבורים שמשלו זן אותם ואם האורחים הולכים בביתו כהזקת שסבורים שמשלו זן אותם ואילו היו יודעין שמשל ציבור זנם היו מתביישין מוטב שלא יגיד להם ואע"פ שהם סבורים שזה מוציא משלו אין זה דומה לנוגב דעת הבריות (ב) שהרי בעצמן טועים ואף אם המקבל אורחים עני וירא שמים וירד מנכסיו ומתבייש לומר משל ציבור אני מפרנס אתכם לא יהא אלא כאדם שאומר תנו לי ומה שנותנין לו נותן לעניים והוה (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל.

תתעא. אדם שהיה רגיל לעשות צדקה לעני והנה נתן הרבה עד שנודע לעני שאינו יכול לתת יותר ואם העני יודע שאם לא יקבל צדקה ממנו שלא יתן לאחר שהרי אין לו לתת אלא בשביל הבושת נתן לו לא יקבל העני מידו ואם אינו יודע יאמר לו על ידי אדם שהנחתן לא יתבייש ממנו ונכאי צדקה לא ילכו לבקש ממנו שאינו יכול לתת כי מחמת הבשת יתן ויהיה להם עון.

תתעב. (א) אורח שבא למקום אושפיוכניה ישייר פיאה כרי להראות שיותר מכרי שובעו נתנו לו שאם יאכל הכל פן יאמרו כיון שאכל הכל הרי מעט נתנו לו אבל אם אמרו לו אל תשייר כלום בקערה שלך כי מה נהנה הרי אתה גורם שהכלכים יאכלו הנשאר אל ישייר הכל כרצון בעל הבית ועוד שלא יעבור על (דברים כ יט) בל תשחית שמשליכין על האשפה הנשאר.

תתעג. מעשה באחד שלא חשש על דברי בעל הבית (א) והיה ממעט לו בקערה והאורח היה קובל אמר לו החכם הדין עם בעל הבית כי אין לך לעבור על דעתו כלום אתה עושה אלא בשביל כבודו (ב) רצונו זהו כבודו.

תתעד. (א) אורח אל יכניס אורח כך ראובן שמוכה לשמעון אל יאמר שמעון לראובן תוכה גם ללוי בעבור אהבתי אלא אם כן שאמר ראובן לשמעון תודיעני מי שצריך שאהנהו.

תתעה. ראובן אמר לשמעון יש לי כרי לפרנס אחד ולא שנים ואם תחפוץ אפרנסך ופירנס שמעון והגיד שמעון ללוי הלך לוי לראובן אמר לו פרנסני

ערפורט ויש למחוק תיבת "אל" וכן הגיה הגר"א. (ג) צ"ל: ולקח בהם כלים כלים ולקח בהם פירות אסור. (ד) מכאן עד ר' אלעזר יש למחוק כי ליחא לפנינו. (ה) לפנינו ר' שמעון בן אלעזר.

תתע. (ה) ה"ל צריך תוקן אבל כונתו כי אם לא יתביישו האורחים אז יוכל להגיד להם שמשל צבור הוא. אבל אם יתביישו ולא יהנו לא יגיד להם. (ו) חולין צ"ד ב' וזה קא מטעו להו אינהו הוא דקא מטעו נפשיהו.

תתעב. (ב) עירובין נ"ג ב' ובדרך ארץ רבה פ"ו וסתום' שם ד"ה משוירין.

תתעג. (ב) ר"ל כיון שראה בעה"ב כי האורח משייר התחיל לתת לו מעט וע"ז התרעם האורח. (ג) ירושלמי פאה פ"א ה"א.

תתעד. (ב) בבא בתרא צ"ח ב' ובדא"ו פ"ח.

אמר לו איני יכול מפני שאני מפרנס שמעון ושמעון היה מפציר בראובן לפרנס גם את לוי פירנס לוי והניח שמעון אמר שמעון למה תעוכבי אמר לו (א) פצרתני עד שהכנסתי את לוי תחתיך לא חמלת עלי כשאמרתי לך אין לי לתת ללוי אלא כדי לפרנס אחד והלכת והיית מפציר [ע"ב] כי לפרנס גם אותו הרי הכנסתיו תחתך ועל כיוצא בך נאמר (משלי כז יד) מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו. **תתעו.** אדם שיש לו אורה ויודע בעל הבית שהאורח יש לו לעבור בנהר בספינה והאורח נכבד ובשבת יש לו לעשות צרכיו על דופני הספינה פן יראו (א) אל יתן לו לאכול דברים המשולשים בגון קלב וכיוצא בו.

תתעז. כתיב (ש"א י ט) והיה כהפנתו שכמו ללכת מעם שמואל ויהפך לו אלקים לב אחר מכלל ששמואל עמד (א) ושואל נשל רשות.

תתעה. מי שהולך ללווייה עם הבירו ההולך לדרך הוא נוטל רשות ופונה והמלוה עומד ואם רואה ההולך לדרך שטורח על ההולכים ללווה ללכת יאמר

שובו והם עומדים והוא פונה משם שנאמר (בראשית יח כב) ויפנו משם האנשים וגוי ואברהם עורנו עמר לפני ה' (ה) וכתיב כהפנתו שכמו מעם שואל ויהפוך לו אלקים שם לב אחר שם ולא לפני שמואל יהא סבור ששמואל גרם שהרי לאחר הימים כשהלך לבא לשמואל לבקש את דור בנויות נתנבא לכך בהפנתו שלא גרם שמואל אלא שמן שנמשח גרם ללב אחר להלחם. (ג) (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ ישנו (א) אם זכו העם והמלך ישנו לטובה ותחשב למלך לצדקה ואם לא זכו העם והמלך ישנו לרעה ונפרעין מן המלך שלא זכה שיטה לבו לטובה. **תתעט.** הנותן צדקה לשם שמים הקב"ה זורעה כיצר אם נותן להם כסף או שוה כסף או כל דבר שהוא הנאה לעני והכל כנגד העוני והעושר

(א) הרי מעה לעני שקולה כנגד הרבה לעשיר והקב"ה זורעה בנן ערן וצומחם וכן בכל שנה ושנה ומכניסם לאוצר וכן מיני מגדים ונהנה מהם לעולם הבא שנאמר (ישעיה סא יא) כי כארץ תוציא צמחה וכנגה זרועיה תצמיח כן ה' אלקים יצמיח צדקה וכתיב (תהלים צו יא) אור זרוע לצדיק וכתיב (שיר ז יד) ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים וכתיב (דברים לב לד) הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרותי וכתיב (הושע י יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד שכל מי שמהנה צדיק כפי הנאה שנהנה וכפי המעשה אם עני הוא ונותן פרוטה לעני יותר טוב מלעשיר כמה פרוטות. **תתפ.** (ד) הנותן צדקה יזכה לראות פני שכינה שנאמר (דברים טז טו) יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך יראה יראה וסמך לו (שם שם יז)

איש כמתנת ידו הרי מן התורה ומן הנביאים שנאמר (ישעיה לג טו) לחמו נתן מימיו נאמנים וסמך לו (שם שם יז) מלך ביפיו תחוינה עיניך ומן הכתובים שנאמר (תהלים יז טו) אני בצדק אחזה פניך ויוזכה לתחיית המתים שנאמר (שם שם) אשבעה בהקיץ תמונתך כמו שכתוב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך וכן יחיה לתחיית המתים הרי אמרו (ב) בני חיי ומוזני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא ואם יקשה

(ה) נחלק ועד סוף הסיוע ככול לקמן סי' סתקנ"ב. (ג) ע"כ. (ד) ע"כ. (ה) ע"כ.

תתעה. (ה) מלשון ויפציר בו בראשית ל"ג י"ב.

תתעו. (ה) שבת ק"ח א': אכלי נהמא דשערי כו' כי היכי דלישתלשל.

תתעז. (ה) ד"א רבה פ"ה.

תתעה. (ה) מעין דברי הילקוט משלי רמז תתקנ"ט.

תתעט. (ה) יעוין סוכה מ"ט ב' וברש"י שם ד"ה זרעו.

תתפ. (ה) ב"ב י' א': אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה. (ג) מועד קטן כ"ח א'.

בענין הלא כתיב (שמות כג כו) את מספר ימך אמלא (שם כ יב) למען יאריכון ימך (דברים יא כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם (שם ה כו) למען יישב להם ולבניהם לעולם (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות ואמרו (ג) זכות תולה במים הרי חיים בזכות וכן מוזני בזכות שאמר לו (ד) ר' חיא בעבור איוה זכות נתעשרתה שיש לך מבלא של זהב אמר טבח הייתי הרי מוזני בזכות וכי יכול אדם להיות (ה) שבזכות יהיה לו בנים ובגון (ו) שינוי השם ושינוי מקום אע"פ שאין המול נותן אלא (ז) אין מול לישראל וצריך לכתוב בספר הכבוד אם כן למה יש צדיק ורע לו כדי שלא יאמרו אם היה בטובה לא היה צדיק כמו שאמר השטן (איוב א ט) החנם ירא איוב אלקים לכך מראה לעולם שמאהבה עובדים (ח) וכדי שלא יאמרו קבל עולמו.

תתפא. מעשה שאדם אחר שקבל צדיקים עמו ולא היה צדיק המקבל הצדיקים חדש וחדשים ואחר הימים מורעו של אותו רשע קיבל בביתו כמו כן מורעו של אותו צדיק הרי האב שקיבל מתחילה הצדיק בביתו משיבין לו במיתתו ומוציאין אותו מניהינם שאילמלא הוא שקיבל את הצדיק לא היה מגלגלין שיקבל ורעו את בניו של אותו צדיק הראשון הרי אם זכה אדם ובשביל אותו זכות מספיקין לורעו הרי משיבין לאב כשורעו יעשו זכיות וכן מי שחטא ובשביל אותו עון מגלגלין חובה לורעו נפרעין מן האב כשורעו חוטא לכך יבקש אדם רחמים אם הוא חוטא שלא יחטא ורעו או תלמידיו כדי שלא יפרעו ממנו.

תתפב. ב. יותר טוב להתחבר עם הארץ שהוא וותן בממונו ומשא ומתן שלו טוב (א) מלהתחבר עם תלמיד חכם שעצרו וקסרן.

תתפג. [רף פ"א] (א) שמאי אומר הוי מקבל את כל האדם בסכר פנים יפות (ב) ורי ישמעאל אומר הוי מקבל את כל האדם בשמחה מה בין זה לזה שמאי אומר לענין תורה שאמר (ג) עשה תורתך קבע או לאורחים שאמר (ד) אמור מעט ועשה הרבה כאברהם אם יבא אורח אל תתן לו בעין רעה כדי שתקבל שכר ותסביר לו פנים ד"א (ה) כאותו שבא להתגייר ורי ישמעאל שאומר והוי מקבל את האדם בשמחה ואינו מדבר בדברי תורה אלא דיבורו בנחת עם הבריות ואם יוכיחך תשמח על דבריהם.

תתפד. ג. יש צדקה שאינה נראת כצדקה והיא לפני הקדוש ברוך הוא צדקה מעולה כגון עני צדיק שיש לו חפץ למכור או חפץ שאין חפצים לקנות והוא קונה מידו וכן עני שחפץ לכתוב ואין אחרים משכירים אותו והוא משכירו אין צדקה למעלה ממנה שהוא ינע בכתיבה ואתה נותן לו רווחים אבל אם תראה איש שיכול ללמוד שיבין וסופר שיכול לכתוב ואינו רוצה ללמוד ואינו רוצה לכתוב אם תתן לו צדקה קורא אני עליך לצדקה והיא צעקה שנאמר (ישעיה כו יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויצרו לא יחננו:

תתפה. הרי אם עני ועשיר חפצים לקנות חפץ ואין לשום אדם אחר אותו חפץ כי אם לך וזה נותן כזה והם יודעים שירויחו מצוה למכור לעני כדי שירויח על ירך כשימכור אותו חפץ.

(ב) ס"ג. (ג) ממל"ע.

(ג) מוטה כ"א. (ד) שבת ק"ט א. (ה) ברכות ל"א ב'. א"ל שבקי לי דאענושה ובעינא רחמי ויהיב לך רבא מיניה. (ו) ראש חשנה ט"ז ב'. (ז) שבת ק"ט א. (ח) עיני אבות דר"צ ס"ב היו ומנורת המאור נר ג' פ"ג כלל י"ח ב'.

תתפב. (ב) כעין שכתב הרא"ש בתשובותיו כלל ט"ז: אם אין מעשי התי"ח מתוקנים יותר גרוע מע"ה. **תתפג.** (ב) אבות פ"א מ"ג. (ג) שם פ"ג מ"ט. (ג) שם פ"א מ"ג. (ד) שם שם. (ה) שבת ל"א א.

תתפו. מעשה באדם אחד שהיה לו סופר והיה נותן לסופר קרובו ששיטים הרבה והיה האדם מתעה אותו ואומר מעט נתתי לך בשביל שלא יתבייש לקבל כי מוטב לאדם שלא יבייש כמו שכתוב (א) (קהלת יב יד) אם טוב שנותן צדקה אם רע שמביישו יביאך אלהים במשפט לכך עשה כך.

תתפו. אדם אחד רצה ליתן לחבירו צדקה כלא בושת קונטרים שאחרים כותבין בארבעה היה נותן לו ששה והיה כותב טעויות הרבה אמר החכם אין לך זכות באותה צדקה שכל מה שכותב מלא טעויות אלא תבליע לו בשאר סחורה או תאמר לו בחכמה אחרת (משלי יג טו) וכל ערום יעשה בדעת.

תתפח. ומי שקרוביו צדיקים ועניים ואינו נותן להם ונותן לאחרים שאינם כך טובים דומה למי שמשלם למי שחייב בלא אחריות ואינו משלם למי שחייב באחריות כי לקרוביו הטובים חייב שנאמר (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך.

תתפמ. ב) עשיר אחד היה מחלק מעותיו לצדקה לעניים והיה נותן לנכאי והיה לו אח עני וקרובים עניים אמר לו החכם כל מה שאתה נותן לנכאי

נחשב לך לצדקה כי טוב שחתך לאחך ולקרוביך העניים ג) ואמר אני אתן להם ולא יהב להו (א) כדבעי למיעבד כי עשיר גדול היה וחלה העשיר וצוה לתת לאחיו ט"ו ליטרין וכי ליטרין לחצי ריוח למי שילמוד ואין לו פרנסה וליתום בן אחותו י" ליטריי ולבתו ט' ליטרין וחצי הכתים לאשתו מעוכרת וילד ק' ליטרין וחצי הכתים והיו ערעורין ומחלוקת על דבר הממון כי אשתו לא רצתה לתת מה שצוה כי אמרה אין שם הכל כנגד הכתובה והכל נעשה בעבור שבחיו עשה עם אחיו וקרוביו היה יכול לעשות ועוד שאמרו עליו שהיה קשה וקנתרן במשא ומתן עם הבריות והוא שאל לחכם כשהיה בריא איזה דבר ששקול כנגד הכל אמר לו החכם כנון אתה שכל מעשיך במשא ובמתן תהיה נאמן ונס תותיר משלך להכרעות ואם יבא לך אדם עני אפילו אין לך ריוח בסחורה אלא לעני עשה עמו ואם עם אחרים יש משא ומתן לעני עזור לו למכור ולקנות והכל באמונה ואם האמין במקום שברור לך שישבו לך הואיל ויש לך עושר תאמר לו אני אקח מפלוני ואתן לך שלי עד שאקח מפלוני ובכל דברי משא ומתן תהיה בסבר פנים עם הבריות.

תתפן. יהודי אחד היו לו שני אחים עניים לאחד היה לו פרנסתו בצמצום אלא שהיה לו בת להשיא ולא היה יכול להשיאה בלא כסף ואם יתן לה משלו לא היה יכול להתפרנס ואחיו העני לא היה לו כלום זה שהיה לו הבת אמר לעשיר אחי תן לי להשיא את בתי ואחיו העני אמר לו פרנסני אמר העשיר אם אתן לאחד לא ישאר לי ליתן לאחד אתן לאחי שאין לו מאומה שנאמר וחי אחיך עמך ואחה (א) חות דרגא או (ב) שחרר עבדך ותן לכתך.

תתצא. ג) שנים היו מבקשים לראובן את בתו ואותם שנים ממשפחה אחת אחד היה עני ואחד היה עשיר אמר ראובן אל החכם תן לי עצה טובה

אין לי כלום והנה שמעון עשיר [ע"ב] ורוצה את בתי וברצון הייתי נותן לו את בתי ואינו רוצה אלא אם כן אתן לו י" וקוקין ולוי עני ושואל ממני מעט שמא יהיה לי זה ואם לא יהיה לי אבקש מזה הקהל לסייעני או אם אלך מעיר אל עיר לקבץ

(ב) ט"ז. (ג) ע"כ. (ד) מסע"ז.

(ב) חגיגה ה' א'.

(ב) תתפח. כבא מציעא ע"א א': עניך קודמים.

(ב) תתפמ. עבודה זרה י"ז ב'.

(ב) תתצ. יבמות ס"ג א' ולפנינו נחות וכן הוא בירושלמי קדושין פ"ד. (ג) פסחים ק"ג א'.

ספר חסידים

הרבה כרי לתת לשמעון ליקח בתי ויהיו עשירים אמר לו הלילה לך לנוול את הנריות שהרי אמרה תורה (דברים טו ח) די מחסורו אשר יחסר לו (א) ולא לעשרו מוטב שתתן כחך ללוי שמעט יקה ממך ולא תנוול בני אדם:

תתצב. ב) מי שיש לו נכסים הרבה ויש לו בנים ובנות עשירים ועניים יתן לעני יותר מלעשיר לבתו עניה יותר מן העשיר וללומד תורה ירבה:

תתצג. ג) אדם שיש לו בנים ועושה ואינם מקבלים הוכחתו לעסוק בתורה ובמעשים טובים מוטב שלא יפרנס אותם ויהיו טורדים ומעונים במלאכתם וישונו לדרך הטוב אבל אם רואה (א) שעל ידי שמונע מהם מזונות יצאו להרבות רעה לאו כל כמינה:

תתצד. א) מכל שבת נתקבצו לקבור (ב) שבת בשבת שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשבת כרי שיהא כפרה לאבותיהם שמכרוהו ומפני שכלכל יוסף את אחיו לפיכך ראוי על הבנים לכבד את מי שנמל חסד לאכותיו ולאמותיו שנאמר (משלי כו י) רעך ורע אביך אל תעזוב (ג) ודוד גמל חסד לזרע יהונתן.

תתצה. כתיב רעך ורע אביך אל תעזוב ורעה כתיב אם פירנס אדם את אביך אל תעזוב ורעה כמו שאמר (מ"א ב ז) ולבני ברזילי הנלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחןך וגו' רעך ורעה אביך ורעה כתיב כתיב אם אדם שרעהו פירנס אביך אל תעזוב מלשלם לו גמול טוב לרועה וזן את אביך ואם אינו חי שלם לבניו (א) (שהרי ג) אמר דוד מוטב לעבור על (דברים כג ז) לא תדרש שלמם וטבתם ואדרוש שלום חנון בן נחש שלא אהיה מכשילן לעתיד לבא ורעה ורעה את אביך ורעה אביך זהו זקןך ואם אביך שהם היו רועים ומפרנסים אביך (ב) ורעה קרי תפרנסה. **תתצו. אם** באים שנים לפניך יחדיו שתתן להם צדקה ואתה יודע שאחד יש לו עול בית או זקן או חולה ואתה בא להוסיף לו אל תוסיף לו בפני חבריו פן יחשוד אותך כי יאמר הוא מכבד את זה יותר ממני ועוד שמתבייש זה שנכזה בעיניו מזה.

תתצז. כשאדם נותן מתנות לא ישל קנאות בין מקבלי מתנות אם רוצה לתת לאחד עשירים ולאחד עשרה ולאחד שלשים לא יתן לזה לפני זה חבירו וגם המקבלים לא יאמרו זה לזה מאחר שהנותן לא רצה לתת להם לזה בפני זה.

תתצח. ז) אם אדם בא לעיר שנתנים מעט לצדקה ואחר כך בא לעיר אחרת שנתנים הרבה לצדקה לא יאמר המקום יהיה בעורכם בעירכם

נותנים הרבה ובעיר אחרת מעט פן ימעטו בד"א להדושים אבל לטובים רשאי לומר וכנון שהצדיקים לטובים נותנים אבל לרעים אם ימעטו לית לן בה אבל לטובים אומרים האמת שאם בא בעיר פלונית נותנים מעט לטובים הרי יאמרו הצדיקים כיון שאין להם נעזור להם ואם טובים הרבה בעיר ינידו לטובים האמת שאינם צריכים ואם מעט צריכים אם לא ינידו להם יתנו להם הרבה הרי המתור להם כאלו נוזלים ואם נעשה אדם עני על ידי מעשיו הרעים או ששחק בקוביא והפסיד (א) (ס):

(ב) ממנו"ה. (ג) שכי"ס. (ד) כעין זה לקמן סי' סמכ"י. (ז) ממנו"ע. (ח) ו' טו"ט מקום כתיב.

תתצא. ב) ספרי ראה פיסקא קט"ז.

תתצב. ב) לכאורה סותר דבריו שכתב בס' תחנין ועי"ש, אבל יש לחלק בין בנים לאחרים.

תתצד. ב) סוטה י"ג ב' וברש"י שם ד"ה אמרו: בניו בעצמם הניחו שיתעסקו בו כל ישראל וכן הוא במכילתא בשלח פ"ה א'. (ג) צ"ל את יוסף בשבת. (ד) שמואל ב' ט' א'.

תתצה. ב) במדבר רבה פכ"א ומדרש תנחומא אות כ"ה. (ג) ר"ל מה"א דריש שהוא לשון נקבה ומוטב על אם האב.

תתצו. ב) חסר כאן ואולי יש להשלים עם מה שכתב רבנו בס' תתצ"ג.

תתצט. שלח לחמך על פני המים (קהלת יא א) תקדים את עוברי הים בלחם ובמים שברוב הימים תמצאנו כלומר אותם שהכינו והזמינו צידה לזמן פלוני נכוא למקום פלוני שנהיה שם ורוח סערה או שאר דברים עיכבו ורעבים וצמאים אותם תקדים בלחם ובמים ובמלבושים שתמכור וזהו (בראשית מט יג) זבולן [דף פ"ב] לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניתי וירכתו על צידך שלח לחמך על פני המים אנשי (א) תדיר היו עניים באים משם מפני שנסתחפו שדותיהם כי ברוב הימים תמצאנו שיהיה עני בא אצלך כשנסתחפה שדהו ואמר שלח לחמך להם לאותם ואל תצריכם לבא אליך ואם סוחר אתה ומוכר לחם תביא לאותם שעל פני המים ותמכור לעוברי ימים כי לפעמים אין לספינה רוח ואכלו לחמם כבר ולכך הוהיר ליושבים סמוך לים לעשות מצוה גדולה (ישעיה בא יד) לקראת צמא התיו מים וכן שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנה. בפרשת ויקרא אין ג' בעניין עולת הבקר וצאן ועוף ושלמים אין ג' לומר אין נמילות חסדים מצויים (ב) כמו בפת כי לגבי מנחה יש (ג) מַגְרֵשָׁה כי (ד) באשתו של חוני המעגל מצינו שהענגים אצלה נתקרבו קודם ובהטאת יש ג' כי בעולה אין נמילות חסדים שהרי עולה כולה כליל ובשלמים אין נמילות חסדים שהרי הבעלים אבל הטאת הבשר לכהנים ואין לבעלים כלום וכן למנחות לכך (ה) כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים.

תתקי. (א) תרין תלמידים מן דר' הנינא הוו נפקין מקטוע קיסין חמתין חד איסטרונולוס אמר אילין תרין נפקין ולא הורין מן נפקין פנע בהון חד סב אמר לון זכון עמי דאית לי תלתא יומין דלא טעימית כלום והיה עמהון חד עיגול קצון פלגא ויהבון ליה אכל וצלי עליהון אמר תתקיים לכון נפשכון בהרי יומא היך דקיימתון נפשי בהדין יומא נפקין בשלם וחורין בשלם וחוזן תמן בני נשי כדשמעון קליה אמרין ליה ולא כן אמרת אילין תרין מי נפקין ולא חורין אמר אי דהכי גכרא דשקר דאיסטרונולא דיריה שיקרין אפילו כן אוליין ופשפשיין ואשכחון חכינתא פלגא כהרא מובלא ופלגא כהרא מובלא אמרו ומה שיבון עבדתון יומא דין וחניין ליה עוברא אמר ומה ההוא גברא יכיל עביד דאלהון דיהודאי מתפייסא בפלנות עיגול. ר' הונא מישתעי חד ניור הוה איסטרונולוס חד זמן אתא בעי מיפוק אמר כרון נפקין חור ואמר כל אדבקית כהרא אומתא קדישתא לא למיפרוש מן אילין מיליא מפוק על שמה דברין קריב למינכסא יהבון ליה (ב) אימרא ואכליה מאן גרים ליה דיפוד בנין דהרהר מן גרים ליה דאישתוב מן בנין דאיתרחק על בריה. אמר (ג) רבי לוי כל המנחש סופו לבא עליו שנאמר כי לא נחש כי לו נחש אמר רבי אחא אמר רבי זעירא כל מי שאינו מנחש מחיצתו לפניו ממלאכי השרת מה טעם שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. אמר רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחיצות של צדיקים לפניו ממלאכי השרת ומלאכים שואלים מה פעל אל מה הורה לכם הקדוש ברוך הוא עד כאן בירושלמי (ד) הרי למדנו מי שהולך לדרך או למקום סכנה או למקום הוועד שיתן לעני לחם או שום דבר שהנאתו קרובה כוקן שאכל העיגול אבל

(ב) פ"ו.

תתצט. (ב) צ"ל מורדות ור"ל שרדים במקומות נמוכים שתמים שוטפים לשם. (ג) כבא קמא פ"ב א'. שתהא משכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים. (ד) ויקרא ב' ט"ו. (ה) תענית כ"ג ב' וצ"ל באשתו של אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל. (ו) פסחים נ"ט ב'. **תתקי.** (א) ירושלמי שבת פ"ו ה"ט. (ב) לפנינו חמרא. (ג) נדרים ל"ב א' ולפנינו אמר רבי ובירושלמי שם בשבת ר' לוי. (ד) שבת פ"ז ה"ט.

ספר חסידים

אדם שיש לו בושת לקבל מאכל יתן לו מעות וזהו זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד שנהנה העני:

תתקא. (א) אשרי משכיל אל דל (חלהים מא ב) אם ילוה אדם לעני מעות והמלוה יודע שהלוה אין לו לפרוע והעני טוב שאם היה לו היה פורע ברצון ועתה אין לו אם יראנו הולך (א) ילך הוא מצד אחר שלא יהא סבור עתה רוצה לשאל לו החוב ועוד יתבייש אע"פ שלא ישאל לו יאמר הלוה בלבו עתה יכול המלוה לחשרני שאיני פורע לו ואין לי במה לפרוע:

תתקב. איש א' היה שבוי בארץ מרחקים אמר בלבו איך אעסוק שאשמור שכת ועשה עצמו שוטה והיו משחקים בו הקטנים והיו נותנים לו לחם ובשבת לא היה מצוי ברחוב אלא הולך בבית להתלוצץ ואחר ימים באו יהודים לאותו מקום עם שר אחר ושמע אותם שהיו מדברים בלשון הקדש ביקש מהם שיוציאוהו משם אמרו אל תדבר עמנו לשון הקדש פן יכירו בך שאתה יהודי ותשליך עלינו טיש לפני השר ותתלוצץ בנו אמרו לשר בבקשה סמך תן כידינו אותו שוטה [ע"כ] שנוציא אותו חוץ מן העיר ובדינו ננקום ממנו נתנהו בידם והם קשרוהו בזנב הסוס בבזיון והוציאו אותו מן העיר ואחר כך חקרו שהיה חכם בתורה ובקשו ממנו מחילה שבזוהו כי בשביל שלא ידעו שהוא יהודי עשו אמר מחול אמרו לו כיון שהיינו יכולין לפרותך בממון ובזיוונך והיינו תולשין בשערותיך כדי שלא ידעו שאתה יהודי צריכין אנו כפרה אמר להם עליכם נאמר (משלי כו ו) נאמנים פצעי אוהב (א) ואפילו אם הייתי אביכם לא הייתם צריכים כפרה כי יש לכם שכר גדול ואמרו לו אותו ממון שהיינו צריכין לפרותך ניתן לך ולא קיבל.

תתקג. (ג) מעשה באדם אחד שהיה הולך מעיר לעיר שיתנו לו כי עני היה והיה מלא תורה ומעשים טובים ולא רצה להגיד מי היה ולא היה מגלה כאילו יודע כלום והיו נותנים לו מעט לאחר שנתנו לו היה נושא ונותן בדברי תורה עם תלמידים חכמים של עיר ואחרי שראו שהיה מלא תורה היו באים להוסיף לו מתנה מרובה ולא רצה לקבל מהם כי אמר כבר נתתם לי בתורת עני אבל מה שאתם הפצים לתת לי בשביל (א) התורה לא אקבל:

תתקד. (ג) יהללך זר ולא פוך אם בא לעיר שאין מכירי שהוא חכם אם ישתוק ולא ידבר בדברי תורה יתנו לו כמו לאחד מעמי הארץ הריקים ולא יתנו לו כי אם מעט (א) לא יוכל לדבר לבני העיר לומר אני אותו תלמיד פלוי אלא ידבר עמהם דברי תורה וממילא ידעי מה שיש בו (ד): ואם תלו בו טעלים הרבה ויודע שלא יועיל אם יגיד להם ולא יאמינו לו לא יגיד להם כי מה יועיל שיחטאו על ידו וכל דבר שממילא בדבר פיו נהנה הרי התירו כגון (ב) אם יורדין גשמים לא יוכל ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים להנצל מן הגשמים אלא אם כן ידבר בו עם אחד בדברי תורה וכן הכהנים היו עוברים ונהנים מן האש אבל בשבת

(ב) ע"כ. (ג) סמכ"ע. (ד) ע"כ סיון עכ"פ.

תתקא. (ב) בבא מציעא ע"ה ב: אסור לעבור לפניו.
תתקב. (ב) בעין ראיה לדברי רבנו מזה שכתב הרמ"א ביו"ד סי' רמ"א ס"ג: בשם הרמב"ם והטור וז"ל: במה דברים אמורים בשיש שם אחר לעשות אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער הרי הוא מקומו וחותר לו כפי מה שירשהו לעשות יעו"ש ובסנהדרין פ"ד ב'.
תתקג. (ב) יעוין דברי הרמב"ם בפירושו לאבות פ"ד מ"ו.
תתקד. (ב) יעוין נדרים ס"ב א': באתרא דלא ידעו ליה שרי ליה למימר צורכא מרבנן אנא ואולי יש לחלק דתתם מיירי לעיני שיתעסקו בריני תחלה אבל לקבל נדבות בעד תורתו אינו רשאי. (ג) מגולה כ"ח ב'.

לא היו נותנים לכהנים ליקרב אצל המזבח אלא לזקנים חסידים שלא יענו באש שלא לצורכי הובח אלא להנאתם ולכך לא נאמר בפרשת (במדבר כה ט) וכיום השבת שני כבשים לא השם ולא עשייה ולא הקרבה כי לא מאמינים אלא למוחזקים חסידים אבל בחול הקב"ה יודע מי מתקרב אצל האש להנאתו ואף בחול לא היו מהפכין צדיקה ואחוריהן כנגד האש שעל המזבח לחמם גופם.

תתקו. (א) מי שמתפרנס מן הצדקה אסור ליהנות מפני שהוא כאוכל את הצדקה. הנהגה (ב) מן הצדקה שנתנה לו כשכיל שהוא עוסק בתורה ובמצות ובמעשים טובים לא יהנה מאשר נתנו לו אלא למי שהוא טוב ועוסק בתורה ובמצות ובמעשים טובים כמוהו ועני כמוהו ואם אמרו לו על מנת כן אנו נותנים לך שלא תתן לשום אדם אפילו לטוב ממנו אינו נותן ואינו צריך לומר לגרוע ממנו:

תתקו. (ב) אמר (א) רבי אליעזר בן יעקב אין ראוי להמנות נבאי מן הצדקה אלא אם הוא כרבי חנינא בן תרדיון:

תתקו. (ב) אם אדם עני הוא ושכחן אע"פ שהוא טוב וצדיק לא יתכן שיהא נבאי בששכח במה יפרע (א) ולא יקבל סקדונות אפילו מן הטובים פן ישכח:

תתקו. (ג) והייתם נקיים מה' ומישראל (במדבר לב כב) ולא מכל ישראל פעמים שהנבאי נותן לבני טובים שאין יודע אלא שנים או

שלשה מחשובי העיר שאם ידעו האחרים היה זה המקבל מתבייש כי כשיכעסו היו מלבינים לו פניו והיה הנבאי נוחן על פי שנים או שלשה טובי העיר לעניינים טובים ושאר הקהל תמהו' אנה באה הצדקה כך מהרה ולנבאי יש בושט מוטב לנבאי שילבינו פניו ואל יתבייש העני שאם יגיד הנבאי יגרום שיתבייש העני המקבל:

תתקו. (ג) אם הנבאי שומע מהנבלים שאומרים לו שחושדים אותו כיון שהטובים אינם חושדים אותו אל יקפיד על דבריהם שנאמר כי נבל נבלה ידבר

ואין לצדיק לשום על לבו אבל אם רבים הם שמדברים אין אנו חפצים בכך יאמר בפני הטובים כיון שהרבים מתרעמים תכחורו איש שיהא כחפצם (ד): אם טובים אומרים כמו כן יאמרו לאחר אל יקפיד [דף פ"ג] ואם יש אחר שמקובל לטובים (א) ולאותם ימנע ויעזוב לאותו נבאות וכן פרנסות וכן הכל כשנשמעין לאחר יותר ממנו.

תתקו. גבאי של צדקה שהנבלים חושדים אותו שהוא גונב או שנותן למי שהוא חפץ אל ישים אל לבו ואל ימנע בשכילם (א) ואף למושה רבינו היו

חושדים אותו ואם יראי שמים שם יאמר להם אל תפסידו לצדקה יהיה אחר מכם נבאי כי שונאים אותי ואינם נותנים לי אבל לכם שמא יתנו ואם אין שם שירצה לקבל פרס של צדקה אבל יש שם שבעיני יראי שמים חשודים אל יאמר לו יהא נבאי ואל יאמר איני רוצה להיות נבאי כי אז נאמר (ב) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש שאם יהיה ביד אותו שאינו הגון (ג) פן יגיד וכתוב (תהלים מא ב) אשרי משכיל אל דל שלא יתבייש.

(ב) ע"כ. (ג) ע"כ. (ד) ע"כ סימן ע"כ.

תתקו. (ב) אולי כוננו שאסור לו להתנאות במלבושים נאים כי מכלה הוא את הצדקה.

תתקו. (ב) עבודה זרה י"ז ב'.

תתקו. (ב) יבמות ק"ט א': והתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונו.

תתקו. (ב) ר"ל לאותם שאינם חפצים שיהיה נבאי.

תתקו. (ב) ירושלמי שקלים פ"ה ה"ג. (ג) אבות פ"ב מ"ה. (ד) ר"ל שמא יגיד למי נתן צדקה ויתבייש העני.

ספר הסידים

תתקיא. יש מזכה ואין לו שכר כגון שיש לו ממון וקצבו לעניים כך וכך והוא איש זרוע ואומר אתה פלוני תן כך ואתה כך כדי להקל מעליו וזהו שאמרו (א) יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלנו אבל (ב) גדול המעשה יותר מן העושה כשהוא מקדים כגון שהוא גורם ששמו חרם לתת פשוט מן הליטרא לצורך צדקה ואחרים נותנים גם הוא יתן.

תתקיב. גדול המעשה יותר מן העושה דוקא אם מעשה העשירים לתת לצדיק עני וכשאינן אחרים נותנין לו במה יחיה ומי יתן לו אלא שזה גורם שנותנין לו אבל אם מעשה את מי שאינו יכול להתפרנס הרי הוא כאילו גולץ (ג) ועוד אפילו אם מעשה את העשיר לתת לצדיק העני ואחרים מספיקים צרכי העני הצדיק חטא שירחוק אותו שהיה לו לעזור לאותו שאין אהר עוזר לו ואם שנים באים ושניהם צריכים וצדיקים לאחד יש לו מסייעים בעירו ולאחר אין מסייעים אם ירחוק את בני עירו לתת לאותו שישפיקו לו בעירו מוונותיו או קרוביו מספיקין לו מוונותיו אחר כך יאמרו כבר דחקת אותנו לתת לזה כבר לא נוכל לתת אף לזה נמצא שגזל את שאין לו.

תתקיג. אשרי משביל אל דל (תהלים מא ב) אם תראה אדם חשוב ואדם שאינו חשוב הולכים ובאים לעיר ונותנים לשאינו הגון יותר מאשר נותנים להגון גרם זה שלא יהיה זכות לקהל כל כך שמומינים להם מן השמים מי שאינו הגון לתת יותר וימעטו לטוב ועוד גורם שזה אבותיו או אמותיו היה בידם עושר וכשביל להתנאות נתנו למי שאינו הגון כדי לשבחיו וכשהיו באין לו קרוביו או טובים שלא ישכחוהו היה ממעט לתת להם לפיכך מדרו לו מדה כמדה שעל אחרים מרחמים יותר מעליו ומעל זרעו שני (שם קט ב) אל יהי הונן ליתומיו: **תתקידי.** התורה נתנה כנגד דעות בני אדם אמרה לעשיר ולעני לתת מעשרות ותרומות ומתנות כהונה אם יש עני בישראל וכהן עשיר איך יתכן שהעני יתן לעשיר אלא התורה צותה לכל עני ועשיר כדי שלא יאמר העשיר עני אני ואיך אתן לכהן עשיר ואפילו לכהן עני יאמרו אתה עשיר לכך לא חלק הכתוב: וכן כשצריכים הקהל לתת צדקה אף על פי שיש עניים בעיר שמתפרנסים בצמצום נותנין חרם לתת מן הליט' כך וכך אף על פי שזה אינו נכון להיות נותן לעני לצורך העני ופעמים שעני הנותן יותר עני מן המקבל אלא מפני הרעים שאם לא יכנס זה באותו חרם גם רבים לא יכנסו ונמצאו רבים עניים וכל ענין הקהל מבוטלים לכך מוטב שיתנו גם הם ויכנסו עמהם בחרם (א) אבל אם היו הרעים נשמעים לטובים לא היו דוחקים אותם עניים: והטובים יחזירו להם לעניים כל מה שיתנו בסתר שלא ידעו בו הרעים (ב) ואם תאמר והלא צורך עניים הוא כלומר לא יתנו להם אלא כאחת מאותם עניים שמקבצים להם:

תתקטו. הנה אמרו (א) אם תשמישו בכלי זהב אין דוחקין אותו למכור ולהשתמש בכלי כסף (ב) ולמאן דאמר ישתמש בכלי כסף כל זה באותן הימים

(ב) נדפס סיון ש"ג. (ג) ע"כ. (ג) ש"ג. (ד) סכ"ו.

תתקיא. (ב) אבות פ"ה מ"ד. (ג) בבא בתרא ט' א'.

תתקידי. (ב) ר"ל שאם אותם היודעים דבר זה שזה הוא עני ומתפרנס בצמצום דבריהם יהיו נשמעים לטובים אם יודיעו להם הטובים ולא יהיו דוחקים. (ג) צ"ל ואל תאמר וה"ל שלא נאמר שנתן להעניים כפי שנותנין לכל עני, לא כן אלא יחזירו להעניים כל מה שנתנו. **תתקטו.** (ב) כתובות ס"ח א'. (ג) חמש תבות אלו יש למחוק כי לא מצוינו פלוגתא בזה יעוון כתובות ס"ח א' והוספתא פאה פ"ה. ויעוין י"ד סי' רנ"ג ס"ב שגם המחבר סבירא ליה שעכשיו נשתנה הדין מכפי שהיה בזמן התלמוד.

שהיו נשמעים לצדיקים שהיו יכולין לדהוק את העשירים שיתנו אבל בזמן הזה שיר העשירים [ע"ב] תקיפא ואין נשמעים לטובים אלא רק לתקנתם ודוחקים אף אותם שאין יכולים להתפרנס לתת איך יתכן שזה העני נתן ויפרנסו את אותם שיכולים למכור את כלי השמישם ולהתפרנס איך יפרנסו מאותם מעות שנתנו אותם שאינם יכולים להתפרנס ואין כלי השמישם יקר ואם תאמר (ג) מהליל הזקן שאני הילל שעשה עמו חסידות שרץ לפניו.

תתקיו. 6. בתיב (משלי כה יד) נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר (א) בשביל עון פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין ולפיכך במקום שרבים יש שמשקרים מוטב שינדרו לתת בסתם כרי שלא יחטאו ולכך נקראו הנשמים צדק (ישעיה מה ח) ושחקים יזלו צדק שעל ידי צדקה נשמים יורדים ופוסקים (ב) ולכך בהושענא רבה היו מביאים כל נדריהם כי פעמים יום שמיני בשבת ואז מי שלא קיים את גדרו עובר בבל תאחר ולכך כל תיבות שבפסוק ממיין (במדרב כט לג) ומנחתים ונסכיהם לפריים לאילים ולכבשיים במספרים כמשפטים סופם כנגד י' נשמים (ג) מו' רקיעים ואומרים הרי קיימנו נדרינו ואתה אל תעצר הנשמים ותן מטר ולמה בעון נדרים נשמים נעצרים לפי שכתוב (דברים יא יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו ואם אתם מאחרים את הנדרים גם אני לא אתן בעתו את הנשם ולא יהיה לכם במה לקיים את הנדר וגם לצורכיכם גולתם וקובעים אתם אותי ונערתי בודע.

תתקיו. 7. בתיב (משלי כז יד) מברך את רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו מי שאמר לשליח צבור לברכו שכך וכך יתן לו או שכך וכך יתן לו או לצדקה בבקר השכם ללכת או יש לו לשלם באותו יום והעניים מצויים ואמרו שעובר בכל תאחר או שיודע עניים צדיקים וצריכים והוא אומר מוטב שאתן לכיס של צדקה של צבור שהרי שליח צבור יברכהו בקול רם ויענו בקול רם אמר והצדיקים העניים בלילה ילינו מבלי בנדים לכסות והגבאי לא יתן להם מה שצריכים או בלילה לא היה להם מה לאכול או שהשכים בבקר ואמר תן לי הכלים שעושים בהם מלאכה ביום אף על פי שיברכו בלילה על שהשאלו כסות לילה קללה תחשב לו ולכך סמכו (שם שם יג) קח בגדו כי ערב זר אלא יתן לטובים בסתר והם יברכוהו וכתוב (שם כא יד) מתן בסתר יכפה אף וכתוב (דברים כד יג) ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה והבורא יודע רואה לנותנים אם טובים ואינו חפץ כשמברכין אותו ונותנים לשאינם מהוגנים:

תתקיה. 8. ראובן שאמר לשמעון קח אלה ותן לעניים טובים ושמעון יש לו קרובים עניים ויודע שקרוביו של ראובן עניים וטובים כהם יתן שמעון לקרובי ראובן:

תתקיו. 9. ראובן שאמר לשמעון צא ותן אלו המעות ללומרי תורה לשמה ויש לשמעון קרובים עניים ויש נכרים שעוסקים בתורה וקרובים לשמעון אומרים תן לנו ועסוק בתורה יתן לנכרים שכבר עסקו בתורה ויאמר לקרוביו כיון שלא עסקתם עד עתה אבל בשביל המעות אתם רוצים לעסוק אין תורתכם לשמה ויפרנס אותם שכבר עסקו בתורה:

(ה) כסול לקמן סי' סתפסק"ע. (ז) תפסק"ע. (ג) תפסק"ע. (ד) על"ג.

(2) כחובות ס"ז ב'.

תתקיו. 10. (ה) תענית ח' ב'. (3) כן כתב הרוקח ויעוין פסקתא דרב כהנא פוסקא ביום השמיני עצרת: אתה נתת להם ימים טובים כו' ומרבים בחפלות ומרבים במוספים ומרבים בקרבנות לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת תהיה לכם. ואפשר שהיו מרכיזין בשמחה מפני חתימת הדינין ויעוין לקמן סי' תתשמ"ד. (4) חגיגה י"ב ב' ויעוין שם: מכיון שבו אצרות שלג וחסני שם.

תתקכ. הנה (א) כתיב (ירמיה יח כג) ויהיו מכשלים לפניך הכשילים בכני אדם שאינם מהוגנים זהו בידי שמים אעפ"כ לא יעשה אדם בן כנון אם אדם אומר לך אני נותן לך אלה המעות על מנת שתתנם לטובים ואתה יודע שהנותן אינו צדיק והוא עושה כמעשה אנשי ענתות לירמיה אע"פ שאותו המקבל יודע בו באותו שהוא רשע ואעפ"כ שעושה לו רע אל ישנה ויתן לטובים כמו שיאמר לך ליתן ואיך רשאי לשנות. **תתקכא.** הגבאי אם יש שיאמר לו הא לך מעות אלא שאני מוסר לידך שתתן לצדיקים עניים העוסקים בתורה ושאר נותנים לו לתת בכנים של צדקה ונותנין לו מעות לתת ושכה אם לכים של צדקה או אמרו לאותם הטובים ושם אותם לתוך הכים של צדקה חייב לתת לאותם טובים בן ואם שכח כמה היו יתן הרבה לאותם העניים טובים העוסקים בתורה עד שידע שכבר פרע הכל.

תתקכב. אחד נתן הפין לגבאי למוכרו ולתת לעניים שמע ראובן שנתן שהגבאי רוצה [דף פ"ד] למוכרו לשמעון וראובן אמר לגבאי הפין שנתתי בידך אל תמכרנו לשמעון כי אני שונאו ואיני יכול לסבול שיהא הפני שנתתי בידך לשמעון אמר לו הגבאי כיון שנתתה אותו לי ויצא כבר מידך ואמרת לי למוכרו ולא התרית לי שלא למוכרו לשמעון ואין אדם רוצה לתת יותר ממנו באותו הפין וזהו גול שאם אמכור אותו לאחר שפוחת הרי כאילו אני גזול את העניים אמר ראובן אילו הייתי יודע שאתה מוכרו לשמעון שונאי לא הייתי נותנו ושאל הגבאי לחכם אמר לו אם הנותן שהוא ראובן רגיל לתת הפציו לידך תמיד כדי לתת לעניים אם לא תעשה תפצו עתה הרי לא יתן פעם אחרת ואחרים אמרו מה שירצה פעם אחרת לעשות יעשה עתה אין לשמוע לו.

תתקכג. כי על כל אלה יביאך אלקים במשפט (קהלת יא ט) אם טוב אם רע (שם יב יד) זה שנותן צדקה ואומר לחבירו תלוה לי כי (א) אני צריך אותו לצדקה ואותו מלוה לו והוא חס על מעותיו ואומר כשארויה אפרע לך ויש לו ואינו פורע מהרה והמלוה היה יכול להלוות או להרויח בו וכן הנותן בהמה לקרבן או לצדקה (ב) והבהמה אכלה ברשות חבירו וכתיב (שם ד יז) מתת הכסילים זבח. **תתקכד.** כל גבאי לא יבקש לאדם הצריך מן הבריות לעשות לו חנם או לטרוח והוא יעשה מה שיצוהו מפני שנתנה ממנו והוא ירא ומיראתו עושה אלא אם בן דבר מצוה.

תתקכה. מעשה באחד שקיבץ מעות מכל קהלה לעשות. . . (ה) ולא הספיק עד שנמחה למות אמר לחכם מה אעשה מן המעות אם אומר לכל עיר ועיר להחזיר. אמר החכם תמסור המעות ביד נאמן כשיהיה יתום ויתומה להשיא ואין מעות במה להשיאם ויהיה לך ולאשר נתנום כצדקה מן המובחר ובלבד שיהו היתום והיתומה צדיקים. **תתקכו.** (ג) מעשה בכחור אחד שהיה נטוי למות אמר תפרוני תפרוני כך היה צועק תפרוני אמרו לחכם אמר החכם מה הוא אומר אמר להם שמא הוא בכור אמרו בן אמר להם אמרו לפדותו ויחיה מיד נתנו לכהן ה' סלעים ויחיה כ"ה שנים אחר כך:

תתקכז. בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו (דברים לג יז) אם יש לאדם בכור שנולד לו בעדרו כשהוא יהדר שאר בהמות שהוא נהנה מן הצמר יהדר אף הבכור (א) שלא יהא חלק גבוה שפל מעדרו שכל זמן שהוא תמים לקרבן הוא (ב) עקס חלק כ"י. (ג) ע"ד.

תתקכ. (ה) בכא קמא ט"ז ב'.

תתקכג. (ה) כלומר שאתנהו לצדקה. (ג) ר"ל ונתפסמה משל אחרים.

תתקכו. (ב) כעין מה שאמרו ביצת כ' ב': שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם.

עומר אחד היה לו בכור שננה אמר מוטב שישים אותו בחדר אחד וינעול בעדו וימות ברעב ולא יננה בני אדם וחתך מעט מן הקרנים.

תתקכה. אם היו רואין הציבור שרוצין להרוג אחד לוקחין ממנו (א) ופורקין אותו ואם יאמר מוטב לו שיהרג משילך מעיר לעיר בסכנת נפשות ולא יהיה ספק בזה לצרכי בני ביתו אם תשאירו לי מקצת שאוכל להתפרנס או אתם תפרנסוני ואם לאו (איכה ד ט) טובים היו חללי הרב מחללי רעב ואם רוצים לעזור את אחת מעיניו או לקטע את ירו או את רגלו ואם יקחו ממון שיש לו יכולין לפרותו וזה אומר אל תקחו את ממוני מוטב לי לסכול הצער בנופי מלמות הוא ובני ביתו ברעב והם אומרים לא כי יש פנס משפחה ובושת ופנימה לכל היהודים אמר לי הבושת ואם הבשלת ליהודים יפרוני הם ועוד שאלו ראובן אמר לקהל דעו לכם כי פלוני קרובי רוצים לתפוס ואני מניד על מעשיו הרעים אם לא תמחו בידו אם לא תגרשוהו מן העיר אם לא יתפשוהו הגוים דעו לכם כי לא אתן בעבורו לפרותו יותר מכס לא חששו לבסוף נתפס דחקוהו לתת יותר מאשר הם נותנים אמר להם הלא התריתי בכס אמרו לו אם נעזוב ולא יהיה פדוי ולך משפט הגאולה.

[ע"ב] עינייני כיבוד אב ואם.

תתקכט. בראשית רבה (א) כתיב (בראשית מו א) ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויוכח זבחים לאלקי אביו יצחק אמר ר' יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי אנדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שעמדתי עם יהוד' בן פדיה בן אחותו של בן הקפר ואמר לי הרב והתלמיד שהיו מהלכין בדרך בתחילה שואלין בשלום התלמיד ואחר כך בשלום הרב אמר ר' הונא בר אבא ר' יהושע בן לוי לטבריה שאליה לר' יוחנן ולר' שמעון בן לקיש ר' יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו וע"ג (ב) שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו הנה יצחק ויעקב ואחד מבני יעקב בא לעבוד ליעקב או להאכילו או להשקותו או שום צורך ויצחק צדיק כיעקב לא יתכן שיעשה צרכי יעקב ויצחק יושב ומצפה עד שיעשה צרכי יעקב זה היה עון ליעקב וגם בן יעקב חייב בכבוד יצחק.

תתקלז. האב שבתו נשואה ועוסקת בצרכי בעלה והאב צריך לה (א) לא יצוה לבתו לעשות צרכי כל זמן שעוסקת בצרכי בעלה ואם הבעל טוב יאמר לה לעשות צרכי האב קודם:

תתקלא. כתיב (שם מג ה) ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו גם אתה ואחר כך גם טפנו הרי האב קודם לטף כשאין לאב אבל כשיש לאב מה יעשו הטף שאין להם.

(ב) ע"ח.

תתקכה. (ב) ר"ל פודין אותו.
תתקכט. (ב) פרשה צ"ד. (ג) הרמ"א ביר"ד סי' ר"מ סכ"ד כתב ג"כ רחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו ועיין מכות י"ב א' ברש"י ד"ה ה"ג: שהוא בן בנו של רוצח ואינו מוזהר על כיבודו. ויש לומר דהתם כונת רש"י בשביל שהוא רוצח וזו גם בנו אינו מחויב בכבודו, ובספרי בהעלותך פסקא ע"ח: מלמד שהתנוקות קורין לאבי אביהם אבא.
תתקל. (ב) קדושין ל' ב': אשה אין ספוק בידה לעשות שרשות אחרים עליה.